

ครูแนะแนววิถีพุทธกับการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

Buddhist Guidance Teachers and the Development of Learners in the 21st Century

Received: November 18, 2024
Revised: February 20, 2025
Accepted: February 28, 2025

สุขเกษม บุญประกอบพร¹
Sukkasem Boonprakobporn
(sukboon1984gmail.com)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอคุณลักษณะของครูแนะแนว กระบวนการแนะแนวเพื่อพัฒนานักเรียนในยุคที่การเรียนรู้ไร้ขีดจำกัด ครูแนะแนววิถีพุทธ คือ บุคลากรทางการศึกษาที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษา ด้วยจรรยาบรรณวิชาชีพและ เอื้ออำนวยผู้เรียนด้วยความเป็นกัลยาณมิตร เพื่อพัฒนาศักยภาพเป็นพลเมืองที่ดี มีสุข ภาวะ บนพื้นฐานพรหมวิหารธรรม เตรียมเยาวชนสู่โลกในศตวรรษที่ 21 มีความฉลาดเท่าทันการใช้เทคโนโลยีในโลกไร้พรมแดน กระบวนการแนะแนววิถีพุทธ จึงต้องจัดบริการแนะแนว 5 ด้าน คือ 1. บริการรวบรวมข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล 2. บริการสารสนเทศ 3. บริการการปรึกษาเชิงจิตวิทยา 4. บริการจัดวางตัวบุคคล 5. บริการติดตามและประเมินผลให้ครอบคลุม 3 ขอบข่าย การแนะแนวด้านศึกษา การสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนการพัฒนาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา รักการเรียนรู้ตลอดชีวิต การแนะแนวด้านอาชีพ มีเจตคติที่ดีต่อการทำงาน เข้าใจเกี่ยวกับโลกอาชีพทั้งปัจจุบันและอนาคต ค้นพบตนเองและตัดสินใจ วางแผนเส้นทางการศึกษา เตรียมตัวและพัฒนาตนเอง มีทักษะในการประกอบอาชีพและการแนะแนวด้านส่วนตัวและสังคม มีเป้าหมายต่ออาชีพในอนาคต โดยคำนึงถึงพัฒนาการของผู้เรียน การรับรู้ ความเข้าใจ อารมณ์ สังคม ค่านิยมและเจตคติต่อโลกอาชีพ การตระหนกรับรู้อาชีพ สสำรวจอาชีพ วางแผนอาชีพ พัฒนาอัตลักษณ์แห่งตน ทำความเข้าใจจุดแข็ง พัฒนาความสามารถและกำหนดบทบาท ทำที่ แบบแผนการดำรงชีวิต จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมองเห็นเส้นทางการศึกษาและอาชีพที่เหมาะสม

¹ โรงเรียนประจวบวิทยาลัย ต.ประจวบคีรีขันธ์ อ.เมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
Prachuapwittayalai School, Prachuap Khiri Khan Province

การแนะแนววิถีพุทธ จึงต้องอาศัยหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นเหมือนปัจจัยภายนอก คือ กัลยาณมิตร คู่กับปัจจัยภายใน คือ โยนิโสมนสิการ ความคิดที่ลึกซึ้งแยบคาย เมื่อคนรู้จักคิด หรือคิดเป็นแล้ว ก็เกิดปัญญา แก้ไขปัญหาถูกต้อง เป็นสัมมาทิฐิ คือกระบวนการที่แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ อบรมในด้านความประพฤติ อบรมในด้านจิตใจ และอบรมในทางปัญญา กระบวนการแห่งการศึกษาภายในตัวบุคคลนี้ เรียกว่า ไตรสิกขา

คำสำคัญ : ครูแนะแนววิถีพุทธ, การแนะแนว, การพัฒนาผู้เรียน, ศตวรรษที่ 21

Abstract

This academic article aims to present the characteristics of Buddhist guidance teachers and the guidance process for student development in the era of limitless learning. Buddhist guidance teachers are educational professionals who uphold ethical standards and foster positive relationships with students to help them realize their full potential. They aim to cultivate well-rounded individuals with good health and moral integrity, guided by the principles of Brahmavihara Dhamma. In preparing students for the 21st century, these educators emphasize digital literacy, critical awareness, and responsible technology use in a borderless world. The Buddhist guidance process encompasses five key service areas: 1. individual student data collection, 2. information dissemination, 3. psychological counseling, 4. student placement, and 5. monitoring and evaluation. These services cover three core dimensions: educational guidance—fostering positive attitudes toward learning, promoting lifelong education, and developing academic-related skills; career guidance—cultivating healthy attitudes toward work, understanding current and future labor markets, self-exploration, decision-making, educational and career planning, and work readiness skills; and personal-social guidance—focusing on emotional, cognitive, social, and value development, career awareness, self-identity formation, and the shaping of life patterns.

Guidance in the Buddhist context is rooted in two essential principles: Kalyāṇamitta (spiritual friendship) as an external influence, and Yonisomanasikāra (wise reflection) as an internal influence. These principles

foster the development of wisdom and problem-solving abilities through *Sammā-ditṭhi* (right view), which is realized through a threefold educational process: training in moral conduct (*sīla*), mental discipline (*samādhi*), and wisdom (*paññā*), collectively known as *Tri-sikkhā*. This holistic model promotes the internal development of learners, aligning education with both spiritual and practical life goals.

Keywords: Buddhist Guidance Teachers, Guidance, Learners Development, 21st century

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการแนะแนว มุ่งช่วยเหลือให้บุคคลพ้นจากความทุกข์ที่แท้จริง โดยผ่านกระบวนการพัฒนาจิตใจจากผู้เชี่ยวชาญ ครูแนะแนว หรือผู้ให้การศึกษาในโรงเรียน และมีศรัทธาในหลักพุทธธรรมเพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับผู้เรียน พัฒนากายและฝึกสภาพจิตใจให้ผู้เรียนเติบโตเป็นมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์ สอดคล้องกับ สายหยุด มีฤทธิ์ และคณะ (2567) กล่าวถึงคุณสมบัติของครูแนะแนวไว้ ดังนี้ มีจรรยาบรรณวิชาชีพ เคารพสิทธิและไม่แสวงผลประโยชน์จากผู้รับบริการ รักษาความลับของผู้รับบริการได้เป็นอย่างดี เป็นผู้ที่ต้องยอมรับความสามารถของตนเอง รักษามาตรฐานของการให้บริการ ยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพ มีการพัฒนาตนเองให้ทันกับยุคสมัย มีความยอมรับและศรัทธาในวิชาชีพ เต็มใจให้บริการภายใต้ความแตกต่างของผู้รับบริการ ให้คำปรึกษาได้อย่างมีกระบวนการที่ถูกต้องตามหลักการทางจิตวิทยา มีทัศนคติในทางบวกต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง ต่อผู้รับบริการ มีสุขภาพจิตที่ดี มีอารมณ์มั่นคง เบิกบานแจ่มใส มีความคิดเชิงบวก เป็นแบบอย่างที่ดีในทุก ๆ ด้าน ทั้งการดำเนินชีวิตที่พอเพียง สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี มีความคิดสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหา คิดอย่างเป็นระบบ มีเหตุ มีผล มีคุณธรรม มีลักษณะที่เป็นมิตร น่าเข้าใกล้ เป็นที่พึ่งได้ สื่อสารได้อย่างสร้างสรรค์ ให้เกิดความรู้สึกรอบอุ่นเมื่อเข้าไปรับบริการ มีความเมตตา กรุณา มีความเอื้อเฟื้อ ซื่อสัตย์และอดทน ต่อการให้บริการ

การแนะแนวในศตวรรษที่ 21 มีการเปลี่ยนแปลงไปเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ซึ่งในยุคนี้ประชากรของโลกถูกหลอมรวมกลายเป็นสังคมเดียว ด้วยกระบวนการอันเกิดจากอิทธิพลของความร่วมมือทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี สังคม วัฒนธรรมและการเมือง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อความเป็น

หนึ่งทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง กระบวนการทางเทคโนโลยีต่าง ๆ จึงถูกนำมาใช้เพื่อให้เกิดการรับส่งข้อมูลข่าวสารเป็นไปด้วยความรวดเร็ว จนทั่วโลกเข้าสู่โลกไร้พรมแดน ประชากรสามารถติดต่อสื่อสารกันได้ทุกสถานที่ไม่ว่าจะอยู่ในมุมไหนของโลก การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบโดยตรงต่อวิถีการดำเนินชีวิตของประชากรทั่วโลก เกิดการหลั่งไหลของวัฒนธรรมข้ามชาติ ที่ทำให้ประชากรในแต่ละประเทศต้องปรับตัวให้รู้เท่าทันกับ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ประเทศไทยก็พัฒนาอย่างรวดเร็วทำให้ประชากรของประเทศเกิดการตื่นตัวและต้องเรียนรู้วิธีการปรับตัวเพื่อให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 เพื่อมิให้เกิดปัญหาต่อการดำเนินชีวิต ซึ่งหากไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับ ความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วได้ อาจจะส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิต การเข้าสังคมและอาจรวมไปถึงการเกิดปัญหาทางด้านสุขภาพจิต โดยเฉพาะ วัยเด็กและวัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยแห่งการเรียนรู้ หากได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างไม่ถูกต้องอาจนำไปสู่การเกิดปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตจนเกิดผลกระทบเป็นปัญหาสังคมตามมา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552, สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2553)

การแนะแนวเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้เรียนสู่การเป็นพลเมืองที่มีสุขภาวะอยู่บนพื้นฐานความเชื่อในการเตรียมเยาวชนสู่โลกในศตวรรษที่ 21 ดังนี้ เยาวชนมีความคิดเห็นและมีความสามารถในการตัดสินใจเลือกสิ่งที่เหมาะสมกับตนเองได้ หากได้รับข้อมูลที่ เป็นจริงอย่างสมบูรณ์ รวมทั้ง มีทักษะที่เหมาะสมและมีทักษะในการจัดการกับทางเลือกเหล่านั้น เยาวชนควรได้รับโอกาสที่จะรับรู้ข้อมูลอย่างรอบด้าน เพื่อรู้จักตัวตนของตนเอง รู้จักและเคารพคนอื่น รวมทั้ง มีโอกาสแลกเปลี่ยนทักษะให้สามารถมองโลกได้อย่างรู้จัก คติวิเคราะห์และได้รับการฝึกฝนทักษะในการดำเนินชีวิตอย่างมีสุขภาวะ

การเรียนรู้จากประสบการณ์ ทั้งประสบการณ์จริงและประสบการณ์จำลอง ถือเป็นการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพยิ่ง ผู้จัดการเรียนรู้จึงควรมีทักษะในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เยาวชน ผู้จัดการกิจกรรมการเรียนรู้ ต้องวางและเชื่อมั่นในศักยภาพของเยาวชน และตระหนักถึงความแตกต่างของเยาวชนแต่ละคน แต่ละบุคคลล้วนมีคุณค่าและศักดิ์ศรี จึงไม่สามารถแบ่งแยก กีดกันด้วยเพศ เชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม หรือรสนิยมทางเพศ การบังคับทั้งทางกาย วาจาและใจ โดยการใช้กำลังหรือการใช้วาจาบีบคั้น หรือการใช้อำนาจจากบทบาทที่ตนมีอยู่ให้ผู้อื่นปฏิบัติ คิด หรือเชื่อตาม โดยขัดเจตจำนงของบุคคล นั้นถือว่าเป็นเรื่องที่ไม่ดีจริยธรรม บุคคลย่อมต้องรับผิดชอบต่อการกระทำและผลของการกระทำของตน สัมพันธภาพระหว่างบุคคลที่ดี ย่อมต้องมีการสื่อสารอย่างเปิดเผยและตรงไปตรงมา เยาวชนควรได้รับการส่งเสริมให้เปิดเผยบอกเล่าหรือปรึกษาความคับข้อง

ใจโดยปราศจากการตัดสินคุณค่า เยาวชนต้องมีทางเลือกในการเรียนรู้ตามความถนัดของตนเอง เพื่อพัฒนาตนสู่ความเป็นเลิศในสิ่งที่ตนสนใจ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2559)

ผลการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 มุ่งให้ผู้เรียนได้ทั้งความรู้และทักษะที่จำเป็นต้องใช้ในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

1. ผลการเรียนรู้ด้านความรู้ในสาระวิชาหลัก (Core Subjects) สาระวิชาหลัก 9 วิชา ได้แก่ ภาษาอังกฤษ ภาษาสากลต่าง ๆ ศิลปะ คณิตศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์และการปกครอง และสิทธิหน้าที่พลเมือง ซึ่งการจัดการเรียนรู้ในสาระวิชาดังกล่าว ผู้เรียนต้องฝึกฝนจนเกิดการเรียนรู้ที่เป็นสมรรถนะสำคัญ 3 ประการ เรียกว่า 3Rs ได้แก่

1.1 การอ่านออก (Reading)

1.2 การเขียนได้ (Writing)

1.3 การคิดเลขเป็น (Arithmetic)

2. ผลการเรียนรู้ด้านคุณลักษณะ คุณลักษณะที่ควรเกิดขึ้นกับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ได้แก่

2.1 ความตระหนักรู้เกี่ยวกับโลก (Global Awareness) คิดเชื่อมโยงตนเองกับสิ่งต่างๆบนโลกนี้ว่ามีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน การกระทำก่อให้เกิดผลกระทบต่อความเป็นไปของโลก

2.2 ความเข้าใจและปฏิบัติเป็นในด้านการเงิน เศรษฐกิจ ธุรกิจและการเป็นผู้ประกอบการ (Financial, Economic, Business and Entrepreneurial Literacy) จนสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต

2.3 ความเข้าใจและปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดี (Civic Literacy) รู้จักทำหน้าที่และรับผิดชอบต่อสังคม

2.4 ความเข้าใจและสามารถดำเนินชีวิตให้เป็นผู้มีสุขภาพดี (Health Literacy) สามารถดำรงตนให้เป็นผู้มีสุขภาพดี

2.5 ความเข้าใจและปฏิบัติตนเป็นในด้านสิ่งแวดล้อม (Environment Literacy) มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3. ผลการเรียนรู้ด้านทักษะ ผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ควรมีทักษะสำคัญ 3 กลุ่ม ได้แก่

3.1 ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (Learning and Innovation Skills) มุ่งเน้นให้เกิดความสามารถในการคิดเชิงวิพากษ์และแก้ปัญหา การสื่อสาร การสร้างความร่วมมือ การคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ประกอบด้วย ทักษะย่อย ได้แก่

- การสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity and Innovation)
- การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving) ประกอบด้วย การมีเหตุผล การคิดอย่างเป็นระบบ การตัดสินใจ และการแก้ปัญหา Search

- การสื่อสารและการร่วมมือ (Communication and Collaboration) ประกอบด้วย การสื่อสารที่ชัดเจนและการร่วมมือทำงาน

3.2 ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี (Information, Media and Technology Skills) มุ่งเน้นให้มีความสามารถในการเข้าถึงสารสนเทศและสื่อต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม สามารถจัดการ เชื่อมโยง ประเมินและสร้างสารสนเทศ รวมถึง การประยุกต์ใช้เรื่องจริยธรรมและกฎหมายกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศได้ ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี ประกอบด้วยทักษะย่อย ได้แก่ การรู้สารสนเทศ (Information Literacy) การรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) การรู้ด้านไอซีที (ICT Literacy)

3.3 ทักษะด้านชีวิตและอาชีพ (Life and Career Skills) มุ่งเน้นให้มีความสามารถในการยืดหยุ่นและการปรับตัว มีเป้าหมายของชีวิตและความมุ่งมั่น เข้าใจสังคมและยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม มีศักยภาพการผลิตและยอมรับการตรวจสอบ มีความเป็นผู้นำและมีความรับผิดชอบ ทักษะชีวิตและอาชีพ ประกอบด้วย ทักษะย่อย ได้แก่ ความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัว (Flexibility and Adaptability) การริเริ่มและการกำกับดูแลตนเอง (Initiative and Self-Direction) ทักษะทางสังคมและทักษะข้ามวัฒนธรรม (Social and Cross-cultural skills) การมีผลงานและมีความรับผิดชอบ (Productivity and Accountability) และภาวะผู้นำและหน้าที่รับผิดชอบ (Leadership and Responsibility)

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2560) กำหนดทักษะสำคัญจำเป็นในโลกศตวรรษที่ 21 ไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2567 ประกอบด้วยทักษะที่เรียกตามคำย่อว่า 3Rs + 8Cs ดังนี้ 3Rs ประกอบด้วย การอ่านออก (Reading การเขียนได้ (Witing) และการคิดเลขเป็น (Aithmetics) 8Cs ประกอบด้วย

1. ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem)
2. ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity and Innovation Skills)
3. ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรมต่างกระบวนทัศน์ (Cross - cultural Understanding Skills)
4. ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำ (Collaboration Teamwork)
5. ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศและรู้เท่าทันสื่อ (Communication, Information and Media Literacy)
6. ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Computing and ICT Literacy)
7. ทักษะอาชีพและทักษะการเรียนรู้ (Career and Learning Skills)
8. ความมีเมตตา กรุณา วินัย คุณธรรม จริยธรรม (Compassion)

การแนะแนวในศตวรรษที่ 21

กระทรวงศึกษาธิการ มีนโยบาย เรียนดี มีความสุขและให้ความสำคัญกับระบบการแนะแนวการเรียน (Coaching) และเป้าหมายชีวิต (กลุ่มพัฒนาระบบการแนะแนว, 2565) และการส่งเสริมผู้เรียนค้นพบศักยภาพของตนเองใน 5 บริการ (วนัญญา ปานแก้ว, 2565) ได้แก่ 1. บริการสำรวจข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล 2. บริการสารสนเทศ 3. บริการบริการให้การปรึกษา 4. บริการจัดวางตัวบุคคล 5. บริการติดตามผล และจัดกิจกรรมแนะแนวที่ครอบคลุมกิจกรรมแนะแนว 3 ขอบข่าย ได้แก่

1. **การแนะแนวด้านศึกษา** มีขอบข่ายตั้งแต่การสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียน การพัฒนาข้อมูล ช่องทางที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและการสร้างนิสัยการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2. **การแนะแนวด้านอาชีพ** มีขอบข่ายตั้งแต่การสร้างเจตคติที่ดีต่อการทำงาน รับรู้เกี่ยวกับโลกอาชีพที่สอดคล้องกับปัจจุบันและอนาคต ค้นพบตนเอง (Career Exploration) ตัดสินใจ วางแผนเส้นทางการศึกษา เตรียมตัวและพัฒนาตนเอง ตลอดจน ทักษะในการประกอบอาชีพ

3. **การแนะแนวด้านส่วนตัวและสังคม** มีขอบข่ายตั้งแต่การรู้จักและเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น การรู้จักปรับตัวและจัดการปัญหา การพัฒนาทักษะชีวิตและทักษะทางสังคม เพื่อให้มีบุคลิกภาพ ความพร้อมในการดำเนินชีวิตมีสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี (กลุ่มพัฒนาระบบการแนะแนว, 2565) ให้การดูแล ส่งเสริม ป้องกัน แก้ไขปัญหา และให้การปรึกษานักเรียนอย่างเหมาะสม รวมทั้ง ประเมินความเสี่ยง จับสัญญาณอันตรายหรือ

ความไม่ปลอดภัยที่อาจเกิดขึ้นหรือมีแนวโน้มส่งผลกระทบต่อนักเรียน ทำงานร่วมกับครูที่ปรึกษา / ครูประจำชั้น ผู้บริหาร ผู้ปกครอง รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องและภาคีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ในการสร้างความเข้มแข็งการดำเนินงานแนะแนวที่ก่อให้เกิดประโยชน์และความปลอดภัยของนักเรียน ด้วยสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันที่ส่งผลกระทบต่อนักเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม ตามที่มีรายงานและข้อมูลนักเรียนที่มีความต้องการการดูแลในมิติต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะด้านสุขภาพจิต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2565) จึงได้ให้ความสำคัญในการแนะแนว และแนวปฏิบัติการจัดกิจกรรมแนะแนวกิจกรรมโฮมรูม และการดูแลสุขภาพจิตนักเรียน ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้กับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้นำไปเป็นแนวปฏิบัติอย่างและปรับประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมแนะแนว กิจกรรมโฮมรูม และการดูแลสุขภาพจิตนักเรียนในพื้นที่ เพื่อให้นักเรียนได้รับการแนะแนวที่สอดคล้องกับสถานการณ์ ส่งเสริมให้นักเรียนได้ค้นพบตนเองเสริมสร้างทักษะชีวิต ป้องกันแก้ไขปัญาสุขภาพจิต ประเมินพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียน และได้รับการจัดการอย่างเหมาะสมมีประสิทธิภาพ ได้รับการดูแลช่วยเหลือและแก้ไขสถานการณ์อย่างทันท่วงทีและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปลอดภัยมีความสุข โดยมีแนวปฏิบัติการจัดกิจกรรมแนะแนว กิจกรรมโฮมรูมและการดูแลสุขภาพจิตนักเรียน ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กลุ่มพัฒนาระบบการแนะแนว, 2565)

ภาพที่ 1 ขอบข่ายบริการแนะแนว

ลักษณะการจัดบริการแนะแนวในศตวรรษที่ 21

การจัดบริการแนะแนวในศตวรรษที่ 21 มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาผู้เรียนอย่างครอบคลุมและเป็นระบบ โดยมีหลายบริการและแนวทางที่สำคัญคือ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2559) ให้แนวทางว่าการออกแบบจัดกิจกรรมแนะแนวจะต้องมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดทักษะและประสบการณ์ในการเรียนรู้สำหรับการดำรงชีวิตตามแนวทางการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยส่งเสริมตามความถนัด ความสนใจและศักยภาพของผู้เรียนเป็นรายบุคคล มีการจัดตารางการดำเนินการสอนแต่ละชั่วโมงในสัดส่วนที่เหมาะสมกับวัยและระดับการศึกษาอย่างชัดเจน มีครูแนะแนวเป็นผู้รับผิดชอบการวางแผนการดำเนินงานแนะแนวโดยตรง ซึ่งการจัดกิจกรรมแนะแนวจะต้องเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตที่อยู่ในสภาพตามความเป็นจริงของผู้เรียนทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม โดยคำนึงถึงบริบทของโรงเรียน ท้องถิ่น และชุมชน เน้นการปฏิบัติจริงทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ได้จริงในการดำเนินชีวิตประจำวัน

Panich (2012) กล่าวว่า ผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 จะมีความต้องการและความสนใจที่ชัดเจนมากขึ้น สามารถค้นคว้าข้อมูล ได้จากแหล่งต่างได้มากขึ้น ครูจะมีหน้าที่ออกแบบกิจกรรมให้นักเรียนประเมินการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และใช้เป็นข้อมูลเพื่อเลือกและตัดสินใจของนักเรียน (วนัญญา ปานแก้ว, 2565) โดยการจัดทำแผนการจัดกิจกรรมแนะแนว ครูส่วนใหญ่ยังยึดตามหนังสือ ตำราและทฤษฎีมากเกินไป แต่ควรวิเคราะห์กิจกรรมตามสถานการณ์ปัจจุบันให้เหมาะสมกับยุคสมัย เทคโนโลยีและข่าวสาร โดยแผนการจัดกิจกรรมต้องพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนอย่างเหมาะสม มีการจัดทำและจัดเก็บระบบคัดกรองข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคลโดยการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาทำการจัดเก็บ การนำเสนอและพัฒนาระบบการดำเนินงานแนะแนว เพื่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการนำมาใช้ เช่น การจัดทำระเบียบสะสมออนไลน์ การสำรวจความสามารถพิเศษของนักเรียนแบบออนไลน์ การทำแบบทดสอบบุคลิกภาพMBTI ของMyers-Briggs เป็นต้น โดยจัดบริการแนะแนวให้เป็นไปในเชิงรุกโดยเน้นกลุ่มผู้เรียนเป็นสำคัญ ด้วยการจัดกิจกรรมเพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถกำหนดทิศทาง วางเป้าหมาย การดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเองนอกเหนือจากงานป้องกัน ส่งเสริมและแก้ไขปัญหา

การจัดกิจกรรมแนะแนวหรือการให้บริการแนะแนวแบบใช้ครูเป็นศูนย์กลาง จัดกิจกรรมแนะแนวโดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางด้วยสื่อและเทคโนโลยีที่หลากหลาย โดยเน้นให้ผู้เรียนเกิดทักษะและประสบการณ์จากการเป็นผู้คิดและออกแบบกิจกรรมด้วยตนเอง ภายใต้วามร่วมมือระหว่างครูแนะแนวกับผู้เรียน มุ่งพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์

โดยเฉพาะความฉลาดทางอารมณ์ในโลกดิจิทัล โดยครูแนะแนวจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบ ดำเนินการวางแผนทางการจัดกิจกรรมอย่างชัดเจน (เอลวิน ชาร์ไพศาลสมุทร, 2566) ใช้กระบวนการแนะแนวแบบผสมผสานเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ในโลกดิจิทัล (Digital Emotional Intelligence) หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการรับรู้ รู้ทันอารมณ์ ความรู้สึกของตนเองและเข้าใจความรู้สึกของบุคคลอื่น สามารถใช้ความรู้ในการจัดการอารมณ์ความรู้สึกได้อย่างเหมาะสม มีแรงจูงใจในการแสดงออกเชิงบวก ตลอดจนสร้างและรักษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอื่นผ่านช่องทางดิจิทัลได้อย่างเหมาะสม ของนักเรียนวัยรุ่น ประกอบด้วย 1. การตระหนักรู้ในตนเอง (Self-awareness) 2. การกำกับตนเอง (Self-regulation) 3. การจูงใจตนเอง (Self-Motivation) 4. ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Skills) 5. ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (Empathy) อย่างสอดคล้องกัน

ครูแนะแนวต้องได้รับการศึกษา ฝึกฝนและมีประสบการณ์ทางด้านการแนะแนว โดยตรง เพื่อทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบงานแนะแนวในสถานศึกษา ให้เกิดความรู้ ความถูกต้องตามหลักวิชาการและสามารถพัฒนาผู้เรียนได้ตรงตามจุดมุ่งหมาย สามารถปฏิบัติให้เกิดผลต่อผู้เรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ ครูแนะแนวจะต้องได้รับการอบรมฝึกฝน พัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่อง สม่าเสมอ เพื่อให้เป็นป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ทันสมัย ทันยุค ทันเหตุการณ์ อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2559)

โดยสรุปคือการจัดบริการแนะแนวในศตวรรษที่ 21 มุ่งเน้นไปที่การให้บริการที่ครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการศึกษาต่อ ด้านอาชีพ ด้านส่วนตัวและสังคม อย่างเป็นระบบ จัดทำแผนการจัดกิจกรรมแนะแนวที่ทันสมัยเพื่อพัฒนาศักยภาพนักเรียนอย่างแท้จริง โดยน่านโยบายมาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม มีการใช้เทคโนโลยี สื่อ แอปพลิเคชันใหม่ ๆ อย่างชาญฉลาด ด้วยความเท่าทันสมัยและความฉลาดทางอารมณ์ในโลกดิจิทัล พร้อมทั้งการพัฒนาองค์ความรู้ให้ครูแนะแนวอย่างสม่าเสมอต่อเนื่อง เพื่อสามารถปรับปรุงประสิทธิภาพและควมมีประสิทธิภาพของการจัดบริการแนะแนวต่อไป

การแนะแนวเพื่อการค้นพบตนเองสู่อนาคต

การแนะแนวเพื่อช่วยให้บุคคลเข้าใจตนเอง ศักยภาพ ความสนใจและความถนัด เพื่อวางแผนอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ โดยครอบคลุมหลายด้าน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2559) วัตถุประสงค์ของการแนะแนวการศึกษาและอาชีพ เป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียน มีความเชื่อมั่นและตระหนักรู้ในตนเองเกี่ยวกับค่านิยม ทักษะ ความสนใจและจุดแข็งของตนเอง มีแรงจูงใจ

ได้เรียนรู้อย่างเข้มข้นเข้มข้น สร้างเป้าหมายที่ชัดเจนเพื่อผลใช้ความเพียรพยายามอย่างจริงจัง ในระหว่างเป็นนักเรียนเพิ่มพูนความสามารถในการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพในการเลือกทางศึกษาและเลือกทางอาชีพ พัฒนาความพร้อมในการเตรียมการประกอบอาชีพในสังคมเศรษฐกิจรวมถึงการปรับตัวและพึ่งตนเพื่อความอยู่รอดอย่างยั่งยืนในโลกของงานอาชีพที่เปลี่ยนแปลงท้าทาย ดังนั้น หลักการสำคัญในการแนะแนวอาชีพระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ควรพิจารณา คือ

1. คำนึงถึงพัฒนาการของผู้เรียนเกี่ยวกับการรับรู้ ความเข้าใจ อารมณ์ สังคม และเจตคติที่มีต่อโลกอาชีพ

2. พัฒนาการทางการศึกษาและอาชีพเป็นกระบวนการที่ดำเนินไปตลอด ช่วงชีวิตของบุคคลที่มีขั้นตอนในการทำความเข้าใจกับรู้ด้านอาชีพ การสำรวจอาชีพและการวางแผนด้านอาชีพ

3. การพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนของผู้เรียน เป็นพื้นฐานสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาการด้านอาชีพ ซึ่งรวมถึงการทำความเข้าใจในความสนใจและค่านิยม การทำความเข้าใจจุดแข็งการพัฒนาขีดความสามารถ การกำหนดบทบาท ทำที่และแบบแผนการดำรงชีวิต

4. การแนะแนวในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ควรมุ่งเน้นการสำรวจด้านอาชีพ เพื่อให้เกิดความเข้าใจตนเองมากขึ้น รวมทั้งเส้นทางการศึกษาและอาชีพที่เป็นทางเลือกซึ่งเหมาะกับตนเอง โดยการสำรวจโลกของงานอาชีพ ความถนัด ความสนใจ ค่านิยม แหล่งและแนวทางการศึกษาต่อ

5. การแนะแนวในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ควรมุ่งเน้นการวางแผนด้านอาชีพ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถสังเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อการตัดสินใจทางการศึกษาและอาชีพ โดยการพัฒนาทักษะด้านข้อมูลข่าวสาร การวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูล การริเริ่มสร้างสรรค์และทักษะการตัดสินใจ การแนะแนวแบบมุ่งอนาคต

สรุปกระบวนการแนะแนวเพื่อค้นพบตนเอง คือ การแนะแนวการศึกษาและอาชีพ วัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจตนเอง (ความสนใจ ความถนัด ศักยภาพ ค่านิยม) วางแผนอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพและพัฒนาความพร้อมในการประกอบอาชีพอย่างยั่งยืน โดยคำนึงถึงพัฒนาการของผู้เรียน ทั้งด้านอารมณ์ สังคมและเจตคติ หลักการสำคัญ คือ การพัฒนาอัตลักษณ์ตนเอง การสำรวจอาชีพ (ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น) และการวางแผนอาชีพ (ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย) โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ การวิเคราะห์ข้อมูลและการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการนี้ ต้องการความร่วมมือและการสะท้อนคิดอย่างต่อเนื่องจากผู้เรียนที่เข้าร่วมกระบวนการแนะแนว เพื่อให้สามารถค้นพบศักยภาพและวางแผนอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ครูแนะแนววิถีพุทธ

ครูแนะแนวในศตวรรษที่ 21 เป็นผู้มีบทบาทหลักในการจัดบริการแนะแนว คือ

1. บริการรวบรวมข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล
2. บริการสารสนเทศ
3. บริการการศึกษาเชิงจิตวิทยา
4. บริการจัดวางตัวบุคคล และ
5. บริการติดตามและประเมินผล

โดยบริการการศึกษาเชิงจิตวิทยาให้นักเรียนในโรงเรียน จัดเป็นบริการที่เป็นหัวใจหลักหนึ่งใน 5 ของบริการแนะแนวให้นักเรียนทุกคน นอกเหนือจากการจัดกิจกรรมแนะแนวในห้องเรียน ทั้งนี้ การให้บริการปรึกษาและแนะแนวแก่ผู้เรียน ช่วยเหลือและพัฒนาผู้เรียนตามขอบข่ายงานแนะแนว 3 ด้าน คือ การแนะแนวการศึกษา การแนะแนวอาชีพ และการแนะแนวด้านส่วนตัวและสังคม ภายใต้การประสานความร่วมมือกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อป้องกันปัญหา ส่งเสริม พัฒนาและแก้ไขปัญหาลูกศิษย์เรียน ทำงานร่วมกับครูที่ปรึกษา / ครูประจำชั้น ผู้บริหาร ผู้ปกครอง รวมทั้ง ผู้ที่เกี่ยวข้องและภาคีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

หลักพระพุทธศาสนาได้กล่าวว่า “ครูแนะแนว” ทำหน้าที่ของปัจเจกภายนอกได้พูดถึงตัวประกอบต่าง ๆ ในกระบวนการพัฒนาดน หรือการศึกษาของมนุษย์ที่สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์มาแล้วข้างต้นถ้าขาดองค์ประกอบเหล่านี้ไป กระบวนการศึกษาหรือพัฒนาดน หรือการดำเนินชีวิตถูกต้องก็ไม่เกิดขึ้น เมื่อปัจเจกเหล่านี้ ซึ่งเรียกว่าเป็นปัจเจกภายในตัวมนุษย์ไม่ทำงาน เช่น ความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง ก็ไม่มี จิตสำนึกในการพัฒนาดนก็ไม่มี ความรู้จักคิด คิดเป็นก็ไม่มี ถ้าปัจเจกภายในเหล่านี้ไม่ทำงาน ก็ต้องอาศัยปัจเจกภายนอกมาช่วยกระตุ้น ถึงตอนนี้ ก็มาถึงจุดเริ่มของการแนะแนว คือ เมื่อปัจเจกภายในไม่ทำงาน จึงต้องอาศัยปัจเจกภายนอกมาช่วยกระตุ้น ตรงนี้คือตำแหน่งหน้าที่ของการแนะแนวและบุคคลผู้ทำหน้าที่แนะแนว คือ ให้ปัจเจกภายนอกมาช่วยกระตุ้นปัจเจกภายในเหล่านั้นให้ทำงาน หรือให้เกิดขึ้น ตัวปัจเจกภายนอกที่มาช่วยกระตุ้นนี้เรียกตามศัพท์ทางพุทธศาสนาว่า กัลยาณมิตร อันนี้เป็นศัพท์ธรรมดาที่เราใช้กันมากแล้วแต่ความหมายจะเป็นอย่างไร ก็ต้องมาชี้แจงกันในความหมายของพุทธศาสนา กัลยาณมิตร คือปัจเจกภายนอกกระตุ้นให้ปัจเจกภายในเกิดขึ้นและทำงาน

ส่วนปัจเจกภายในที่พูดมานั้นก็มีมากมายหลายอย่าง คงประมาณ ๖ อย่าง แต่ตัวที่ทนายเน้นที่สุด เป็นตัวที่โยงไปสู่การแก้ปัญหาโดยตรงก็คือ ตัวที่เรียกว่า โยนิโสมนสิการ แปลว่า การทำในใจโดยแยบคาย คือการรู้จักคิดหรือคิดเป็นอันนี้เป็นตัวเด่น ซึ่งจัดเป็นคู่กันกับกัลยาณมิตร เป็นปัจเจกสองอย่างในกระบวนการพัฒนาปัญญาของมนุษย์ คือ ปัจเจกภายนอก หรือองค์ประกอบภายนอก ได้แก่ กัลยาณมิตร คู่กับปัจเจกภายในเมื่อ

คือ โยนิโสมนสิการ การรู้จักคิดหรือคิดเป็นปัจจัยภายนอก คือ กัลยาณมิตรนี้จะช่วยกระตุ้นโยนิโสมนสิการให้เกิดขึ้น เมื่อคนรู้จักคิด หรือคิดเป็นแล้ว ก็จะทำให้เกิดปัญญา และแก้ปัญหาได้ถูกต้อง ในตอนแรกก็จะเกิดความเข้าใจถูกต้องเรียกว่า สัมมาทิฐิ

สัมมาทิฐิ คือ องค์ประกอบข้อแรกในระบบการดำรงชีวิตที่ดีงาม ที่เราเรียกว่า อริยมรรค ซึ่งมีองค์แปดประการ เมื่อมีกัลยาณมิตรมากระตุ้นปัจจัยภายในให้เกิดขึ้นโดยเฉพาะทำให้รู้จักคิดขึ้นแล้วก็เกิดความรู้เข้าใจถูกต้อง ทำให้แสดงออกโดยรู้จักปฏิบัติถูกต้องต่อสิ่งทั้งหลาย เริ่มตั้งแต่ปฏิบัติถูกต้องต่อชีวิตของตน จึงแก้ปัญหาได้ เมื่อจับกระบวนการอันนี้ได้แล้ว ก็ออกมาสู่ภาคปฏิบัติ คือ ในการกระตุ้นให้ปัจจัยภายในทำงานหรือให้เกิดขึ้นนั้น กัลยาณมิตรหรือผู้แนะแนวจะต้องทำอะไรบ้าง หมายถึงสิ่งที่จะต้องทำ หรือสิ่งที่ควรจะทำกำหนดไว้ในใจ เวลาคนหรือเด็กนักเรียน นักศึกษา เกิดปัญหามา ควรจะมีจุดพิจารณาหรือมีสิ่งที่คำนึงไว้ โดยเฉพาะควรตรวจสอบว่าเขาขาดอะไรไป เพื่อจะได้ช่วยแนะแนวทางเขา ให้พัฒนาสิ่งเหล่านั้นให้เกิดขึ้น

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2545) แสดงทัศนะว่า แก่นนำแห่งกระบวนการศึกษาได้แก่ สัมมาทิฐิ เมื่อมีสัมมาทิฐิเป็นแก่นนำและเป็นฐานแล้ว กระบวนการแห่งการศึกษาภายในตัวบุคคลก็ดำเนินไปได้ แบ่งเป็น 3 ขั้นตอนใหญ่เรียกว่า ไตรสิกขา ได้แก่

1. ฝึกฝนอบรม ในด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ความสุจริตทางกายวาจา และอาชีวะ เรียกว่า อธิศีลสิกขา หรือ เรียกว่า ศีล

2. การฝึกฝนอบรมทางจิตใจ การปลูกฝังคุณธรรมเสริมคุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพจิต เรียกว่า อธิจิตตสิกขา หรือว่าสมาธิ

3. การฝึกฝนอบรมทางปัญญา ให้เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้ความเป็นไปตามเหตุปัจจัยที่ทำให้แก้ไข้ปัญหาไปตามแนวทางเหตุผล รู้เท่าทันโลกและชีวิต จนสามารถทำจิตใจให้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากความยึดติดถือมั่นในสิ่งต่าง ๆ ดับกิเลส ดับทุกข์ได้ เป็นอยู่ด้วยจิตใจอิสระผ่องใสเบิกบานเรียกว่า อธิปัญญาสิกขา หรือ เรียกว่า ปัญญา เป็นต้น สำหรับการฝึกฝนพัฒนาทางปัญญา ให้เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้ความเป็นไปตามเหตุปัจจัยที่แก้ไข้ปัญหาไปตามแนวทางเหตุผล รู้เท่าทันโลกและชีวิต จนสามารถทำจิตใจให้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากความยึดติดถือมั่นในสิ่งต่าง ๆ ดับกิเลส ดับทุกข์ได้ เป็นอยู่ด้วยจิตใจอิสระผ่องใสเบิกบาน เรียกว่า ปัญญาสิกขา หรือ ปัญญา

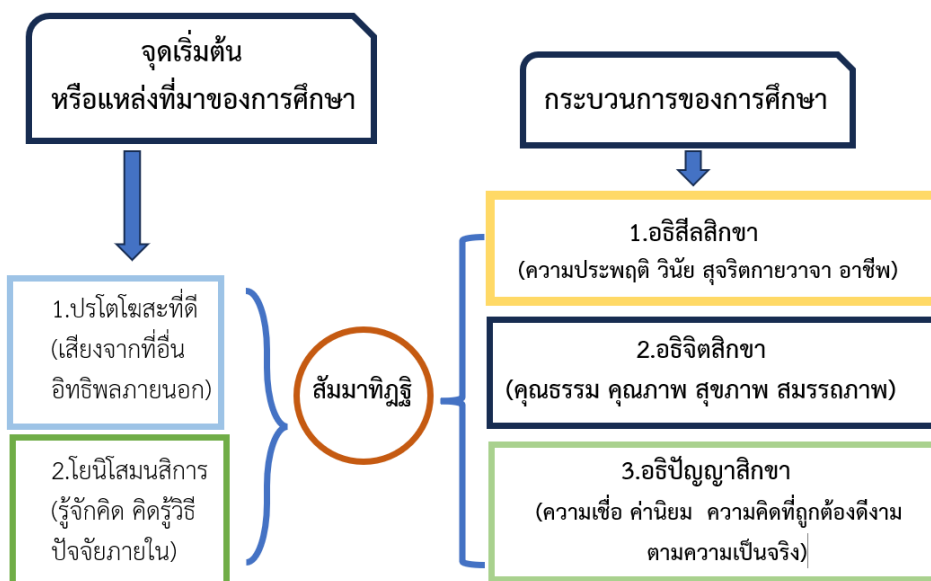
หลักการศึกษทั้ง 3 ประการข้างต้น คือ ไตรสิกขา จัดวางขึ้นโดยมุ่งให้ผลเกิดขึ้นหลักปฏิบัติแห่งอริยมรรค คือ เป็นการฝึกฝนอบรมให้องค์ทั้ง 8 แห่งมรรคนั้น เกิดมีและเจริญงอกงามประโยชน์ได้บริบูรณ์ยิ่งขึ้น แก้ไขปัญหาดับทุกข์ได้ดียิ่งขึ้นตามลำดับ จนถึงที่สุด กล่าวคือ

1. อธิศีลสิกขา : ฝึกฝนด้านศีลธรรม เน้นการพัฒนาสัมมาวาจา (วาจาถูกต้อง) สัมมากัมมันตะ (การกระทำถูกต้อง) และสัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพถูกต้อง) เพื่อสร้างพื้นฐานความประพฤติที่ดีและความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดี

2. อธิจิตสิกขา : ฝึกฝนด้านจิตใจ เน้นการพัฒนาสัมมาวายามะ (ความเพียรถูกต้อง) สัมมาสติ (ความระลึกถูกต้อง) และสัมมาสมาธิ (สมาธิถูกต้อง) เพื่อพัฒนาคุณธรรม สมรรถภาพทางจิตและสุขภาพจิตที่ดี

3. อธิปัญญาสิกขา : ฝึกฝนด้านปัญญา เน้นการพัฒนาสัมมาทิฐิ (ความเห็นถูกต้อง) และสัมมาสังกัปปะ (ความดำริถูกต้อง) เพื่อให้เกิดปัญญา นำไปสู่การดำรงชีวิตอย่างมีสติ ปราศจากความยึดมั่นถือมั่น

กระบวนการศึกษา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เป็นการจัดสภาพแวดล้อมและกระตุ้นให้การเรียนรู้ดำเนินไปตามหลักไตรสิกขา โดยสัมมาทิฐิเป็นเป้าหมายสูงสุด ซึ่งเกิดขึ้นได้จากปัจจัยหลายประการ การศึกษาจึงควรเน้นการสร้างปัจจัยเหล่านั้น เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุสัมมาทิฐิและพัฒนาตนเองอย่างสมบูรณ์ กระตุ้นให้เนื้อหาของการศึกษาดำเนินไปตามกระบวนการนั้น เมื่อทำความเข้าใจอย่างนี้แล้ว ก็จะมองเห็นรูปร่างของกระบวนการแห่งการศึกษา ซึ่งเขียนเป็นภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 2 แหล่งที่มาของการศึกษาและกระบวนการของการศึกษา

การพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่21 ด้วยกระบวนการของครูแนะแนววิถีพุทธ

ครูแนะแนววิถีพุทธเน้นการพัฒนาผู้เรียนอย่างสมดุล ทั้งด้านสติปัญญา จิตใจ และคุณธรรม เพื่อให้ผู้เรียนมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความหมาย โดยอาศัยหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นแนวทางและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูแนะแนวและผู้เรียนเป็นพื้นฐานสำคัญ ได้แก่

1. การแนะแนวอาชีพด้วยแนวคิดโยนิโสมนสิการ (Career Guidance Activities Based on Yonisomanasikara or Reasoned Attention) (จิตตินันท์ บุญสถิรกุล และ วราภรณ์ โสมะนันท์, 2562) เป็นกระบวนการแนะแนวที่ใช้การคิดโยนิโสมนสิการ ให้นักเรียนเข้าใจตนเอง ข้อดีและข้อจำกัดในตัวเองอย่างไร มีบุคลิกภาพอย่างไร เพราะการตัดสินใจเลือกอาชีพที่ดีต้องให้ความสำคัญทั้ง 2 ปัจจัย คือ ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ว่าตนนั้นมีความเหมาะสมอย่างไร ที่ไหนและการจะรู้ถึงปัจจัยต่าง ๆ ได้ จำเป็นต้องมีข้อมูลและใช้กระบวนการรู้คิด คือ กลับมาทบทวนการตัดสินใจของตนเองอีกครั้ง ด้วยทักษะต่าง ๆ ได้แก่ การสื่อสาร การปรับตัว การลำดับความสำคัญ การวางแผนจัดการ การใช้เหตุผล (สายนต์ ชันธนิยม, 2567) การคิดแบบโยนิโสมนสิการ คือ การรู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระบบ คิดวิเคราะห์ ไม่มองสิ่งต่าง ๆ อย่างผิวเผิน คิดตามเหตุผล คิดแบบกุศลทำให้รู้จักเลือกรับรู้อารมณ์ต่าง ๆ ที่มากระทบ จากภายนอก และคิดใคร่ครวญพิจารณาอารมณ์นั้น ๆ ประกอบไปด้วย การคิดจากเหตุไปหาผล การคิดจากผลไปหาเหตุ การคิดแบบเห็น ความสัมพันธ์ต่อเนื่อง เป็นลูกโซ่ การคิดเน้นเฉพาะจุดที่ทำให้เกิดการคิดเห็น องค์ประกอบที่มา ส่งเสริมให้เจริญ การคิดเห็น องค์ประกอบที่มา ทำให้เสื่อมการคิดเห็นสิ่งที่มา ตัดขาดให้ดับ การคิดแบบ แยกแยะองค์ประกอบ การคิดแบบมองเป็นองค์รวมและการคิดแบบ อะไรเป็นไปได้ หรือเป็นไปไม่ได้ วิธีการคิดแบบโยนิโสมนสิการ จะช่วยส่งเสริมให้บุคคลเกิดการใคร่ครวญตนเองอย่างลึกซึ้ง ทำให้นักเรียนเข้าใจตนเองและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการเลือกอาชีพได้และยังส่งผลให้นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นที่จะเดินไปสู่หนทางข้างหน้ามากขึ้น

2. การประยุกต์หลักไตรสิกขากับการจัดกิจกรรมแนะแนว (Guidance Activities to develop learners according to the Tri-sikkha style) (พระปลัดสุทธิศักดิ์ สมปณณเมธี และ สมควร นามสีฐาน, 2565) อธิบายถึงพุทธวิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามแบบไตรสิกขา เป็นกระบวนการมุ่งเน้นการพัฒนาทั้งทางกาย วาจา จิต และปัญญา วิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามแบบไตรสิกขา (ระเบียบวินัย, จิตใจ แน่วแน่, แก้ปัญหาถูกต้อง) มี 4 ขั้นตอน คือ 1. ขั้นศีล ครูต้องสร้างความมีระเบียบวินัยทั้งกายและวาจาให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยเป็นปกติ ร่างกายพร้อมที่จะเรียนเสมอ

ความมีศรัทธา ความตระหนักรู้ ความเข้าใจที่เกิดกับผู้เรียน 2. ขั้นสมาธิ เชื่อมโยงให้ผู้เรียนรวมพลังจิตใจ ความคิดอันแน่วแน่ในการตั้งใจฟัง ตั้งใจดู ในเรื่องที่เรียน ไม่ซัดส่ายไปสู่เรื่องอื่นสิ่งอื่นนอกห้องเรียน ไม่คิดตรึงตรองวิตกกังวลถึงเรื่องอื่น ๆ ที่จะทำให้สมองไม่ปลอดโปร่ง ตั้งใจจดจำและเห็นความสำคัญต่อเนื้อหาที่ครูจะนำเสนอ 3. ขั้นปัญญา ฝึกใช้สมาธิ จิตใจอันแน่วแน่ทำความเข้าใจกับปัญหา ค้นหาสาเหตุที่มาที่ไปของปัญหาแก้ไขปัญหาจนเกิดความรู้แจ้ง และ 4. ขั้นประยุกต์ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เข้าใจกับปัญหาได้เกิดการเรียนรู้และมีมโนทัศน์ในเรื่องนั้น ๆ ถูกต้องตามที่เป็นจริง การจัดกิจกรรมแนะแนวตามหลักไตรสิกขาแต่ละขั้นตอน ครูมีหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรคอยให้คำแนะนำในทางที่ถูกที่ควรเพื่อให้นักเรียนเกิดองค์ความรู้ตามวัตถุประสงค์

3. การปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อเสริมสร้างความหวังทางการศึกษา

(Buddhist Counseling For Academic Hope) กระบวนการปรึกษาเชิงจิตวิทยาถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่ครูแนะแนวใช้ในการแก้ไขปัญหา พัฒนาศักยภาพ ด้วยกระบวนการสร้างสัมพันธภาพที่มีคุณภาพ (เมธาวิ อุดมธรรมานุภาพ, 2566) ส่วนการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยา คือ การนำหลักพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ในการให้การปรึกษา เพื่อช่วยเหลือผู้ที่มีความทุกข์ใจหรือตกอยู่ในภาวะวิกฤติ ให้มีสติ สมาธิและสามารถควบคุมตนเองให้มีใจที่สงบนิ่ง ผ่อนคลาย พร้อมเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง พร้อมรับฟังอย่างเข้าใจด้วยความเมตตากรุณา มีความเป็นกัลยาณมิตร จนผู้รับการปรึกษาเข้าใจทุกข์ที่เกิดขึ้น มีการคิดแบบโยนิโสมนสิการ สามารถพัฒนาจิตและปัญญาคลี่คลายทุกข์ได้ (อุรปริย เกิดในมงคล, 2557) พัฒนาความหวังทางการศึกษาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่สิ้นความหวัง ท้อแท้ในการเรียน ให้มีเป้าหมายที่ชัดเจนต่อตนเองในอนาคต ให้มีเป้าหมายทางการศึกษา สามารถเลือกวิถีทางที่บรรลุเป้าหมายทางการศึกษา มีความตั้งใจที่จะบรรลุเป้าหมายทางการศึกษา มีความพยายาม อดทนต่อการบรรลุเป้าหมายทางการศึกษา มีความเชื่อมั่นว่าจะบรรลุเป้าหมายทางการศึกษา ด้วยกระบวนการปรึกษากลุ่มแนวพุทธจิตวิทยา (กาญจนา คงมั่น, 2566) โดยประยุกต์แนวคิดการปรึกษาเชิงจิตวิทยา 4F-TIR (โสรัช โพธิ์แก้ว, 2565) และนำหลักพุทธธรรม ได้แก่ หลักอริยสัจ 4 หลักไตรลักษณ์ หลักโยนิโสมนสิการหลักกัลยาณมิตรธรรมมาเป็นกรอบในการดำเนินกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกกลุ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด ความรู้สึกหรือพฤติกรรม

4. การเจริญสติ (Mindfulness) ครูแนะแนวให้การเจริญสติเพื่อให้นักเรียนเข้าใจตนเองได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นการฝึกเจริญสติช่วยให้เราเข้าใจความคิด อารมณ์และความต้องการของตนเองได้อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการวางแผนชีวิตและการตัดสินใจ จัดการกับอารมณ์ได้ดีขึ้น เมื่อเผชิญกับความเครียดหรือความกังวล การเจริญ

สติช่วยให้เราจัดการกับอารมณ์เหล่านั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ให้ส่งผลกระทบต่อ การตัดสินใจ มีความคิดที่ชัดเจนขึ้น การมีสติช่วยให้เราสามารถโฟกัสกับสิ่งที่อยู่ตรงหน้า และตัดสินใจได้อย่างรอบคอบ ไม่หลงไปกับความคิดฟุ้งซ่าน เพิ่มความมุ่งมั่นและความอดทน การฝึกเจริญสติช่วยเสริมสร้างความมุ่งมั่นและความอดทน ซึ่งจำเป็นต่อการบรรลุเป้าหมายในระยะยาว

สรุปได้ว่า ทั้ง 4 วิธีนี้ล้วนมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือการพัฒนาผู้เรียน เพื่อรู้จักตนเอง เข้าถึงศักยภาพแห่งตน แต่ใช้แนวทางที่แตกต่างกัน โดยอาศัยหลักการทางจิตวิทยาและหลักธรรมทางพุทธศาสนา นำวิธีการเหล่านี้มาประยุกต์ใช้ร่วมกันจะช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพของการแนะแนว ทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจตนเอง มีทักษะการแก้ปัญหาและสามารถวางแผนชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความสุขมากขึ้น

คุณสมบัติของครูแนะแนววิถีพุทธ

ครูแนะแนววิถีพุทธในฐานะกัลยาณมิตร พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2545) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของครูแนะแนวที่ดี ควรมีฐานะของ “กัลยาณมิตร” ซึ่งมีหลักหรือองค์ความประพฤติ 7 ประการ เรียกว่า ธรรม 7 ประการของกัลยาณมิตร ดังนี้

1. **นารัก** คำว่า นารัก ในที่นี้หมายความว่า เป็นบุคลิภาพที่ชวนให้เข้าหา ผู้แนะแนวควรต้องมีลักษณะนี้ เมื่อเด็กมีปัญหาเกิดความทุกข์ ก็อยากเข้าไปหาหรือเข้าไปปรึกษา เพราะผู้ที่มีปัญหาก็คิดหาที่ปรึกษา เมื่อเห็นผู้แนะแนวที่มีคุณสมบัติดีก็อยากจะเข้าไปปรึกษาด้วย คำว่านารักในภาษาบาลีเรียกว่า **"ปิโย"**

2. **น่าวางใจ** ครูแนะแนวต้องมีลักษณะที่น่าไว้วางใจได้ หนักแน่น น่าเคารพ นับถือ น่าเชื่อถือ ทำให้รู้สึกว่ามีภัยอันตราย อบอุ่นมั่นคงปลอดภัย ควรเข้าไปขอคำปรึกษาได้ ลักษณะที่น่าเคารพน่าไว้วางใจนี้ภาษาบาลีเรียกว่า **"ครู"**

3. **น่าเจริญใจ** คือ บุคลิกท่าทางต่าง ๆ ที่แสดงออก ดูแล้วทำให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นผู้มีภูมิรู้ มีภูมิธรรม ภูมิปัญญาสูง เป็นคนมีการศึกษา พัฒนาตนดีแล้ว ซึ่งผู้เข้าหา รู้สึกภูมิใจที่ได้เข้าใกล้ชิดและเห็นว่าน่าเอาอย่าง ภาษาบาลีเรียกว่า **"ภาวนีโย"**

4. **รู้จักพูดหรือพูดเป็น** ข้อนี้เป็นลักษณะสำคัญมาก สามข้อแรกเป็นบุคลิภาพที่จะทำให้เกิดการปรึกษาและการแนะแนวขึ้น โดยนำมาสู่การพบปะและการทำกิจกรรมอื่น ๆ ต่อไป แต่ข้อ 4 และข้อต่อจากนี้เป็นส่วนประกอบต่าง ๆ ในการทำหน้าที่การเป็นนักพูดที่ดี ไม่ใช่หมายความว่า จะต้องพูดเองไปหมด ผู้ที่มีความทุกข์ หรือต้องการคำปรึกษา เขาก็จะพูดไปตามทางของเขา ชัดเจนบ้าง สับสนบ้าง ไม่กล้าพูด หรือพูดแล้วพูดไม่ถูก ผู้แนะแนวต้องรู้จักพูดให้เขากล้าที่จะแสดงออกมา กล้าระบายความทุกข์ออกมา หรือสามารถ

ที่จะแสดงถึงปัญหาอย่างชัดเจน โดยผู้แนะแนวจะต้องช่วยให้เขารู้จักและเข้าใจปัญหาของตนเอง ตามลำดับปัญหา ภาษาบาลีเรียกว่า "วตฺตา"

5. **รู้จักฟังหรือฟังเก่ง** หมายถึง ความเก่งในการฟัง นอกจากหมายถึงจับเรื่องได้ไวและชัดเจนแล้ว รวมถึงการมีความอดทนในการฟังด้วย อดทนต่อการรับฟังปัญหา อดทนต่อการระบายความทุกข์ เพื่อจะได้รู้เหตุปัจจัยและคิดค้นวิธีการแก้ปัญหา โดยเฉพาะการรู้จักตัวเขาและปัญหาของเขาอย่างแท้จริง เช่น รู้ว่าเขาทำอะไร บกพร่องอย่างไร จุดที่จะแก้ไขอยู่ตรงไหน เป็นต้น ภาษาบาลีว่า “วจนฺทโม”

6. **แกล้งเรื่องเล็กซึ่งได้** คือ เมื่อมีปัญหาที่ยากหรือลึกซึ้ง ก็สามารถคลี่คลายให้เข้าใจได้ ในการศึกษาและการแก้ปัญหาจะต้องพบกับปมและเรื่องที่ยากหรือลึกซึ้งอยู่เรื่อย ๆ ผู้ที่ทำหน้าที่แนะแนวต้องสามารถอธิบายเนื้อหาเรื่องราวและคลี่คลายปมประเด็นต่าง ๆ ให้เห็นชัดเจนและเข้าใจได้ง่าย สิ่งที่ซับซ้อนก็ต้องจับเอามาหรือหยิบยกออกมาพูดให้เห็นและอธิบายให้กระจ่าง ซึ่งเป็นความสามารถในการปฏิบัติ ภาษาบาลีเรียกว่า “คฺมกฺริญฺจ กถิ กตฺตา”

7. **ไม่ชักจูงไปในทางที่ผิดหรือนอกเรื่อง** คือ จะต้องมียุทธศาสตร์ที่ชัดเจนในการแนะแนว โดยมีเป้าหมายและนำไปสู่จุดหมายซึ่งจะแก้ปัญหาได้ ด้วยวิธีที่ถูกต้อง หากผู้แนะแนวปฏิบัติไม่ถูกต้อง ออกนอกเรื่องราว หรือชักจูงไปในทางเสียหาย แนะนำผิด ๆ หรือแนะนำวิธีการที่ไม่ถูกต้อง แทนที่เขาจะแก้ปัญหาได้ กลับกลายเป็นสร้างปัญหาไป ภาษาบาลีเรียกว่า “โน จฺญฐาเน นิ โยชเย”

ครูแนะแนววิถีพุทธผู้มีพรหมวิหารธรรม

คุณลักษณะอันเอื้อเฟื้อของครูแนะแนวตามหลักพรหมวิหาร 4 มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ ดังนี้

1. **เมตตา** คือ ความรัก ความปรารถนาดีต่อลูกศิษย์อยากให้เขามีความสุข ,ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อแผ่ เผยไมตรี ใฝ่สร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่นักเรียนและบุคคลอื่น ๆ

2. **กรุณา** คือ ความห่วงใยหวั่นไหวสะเทือนใจเมื่อเห็นลูกศิษย์หรือเมื่อเห็นผู้อื่นมีทุกข์ ไม่นิ่งเฉยอยู่ได้ คิดชวนช่วยช่วยให้พ้นไปจากทุกข์ ความใฝ่ใจที่จะปลดปล่อย บำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของผู้อื่น

3. **มุทิตา** คือ ความเบิกบานยินดี เมื่อเห็นผู้มาปรึกษามีความสุข แซ่มนชื่น เบิกบาน เพราะเห็นทางออกจากทุกข์และมีแนวทางในการแก้ไขปัญหา การมีมุทิตาจิตเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้สัมพันธภาพระหว่างผู้มาปรึกษาและผู้ให้การปรึกษามีมากขึ้น ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุขเจริญก้าวหน้างานงาม มีใจชื่นชมอนุโมทนาต่อผู้ทำความดี ผู้ที่สร้างสรรค์คุณประโยชน์ เป็นความงดงามของสังคม

4. **อุเบกขา** คือ ความมีใจเป็นกลาง มองเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามจริง เป็นไปตามเหตุและปัจจัย วางจิตใจราบเรียบ สม่ำเสมอและมั่นคง มองเห็นผลที่เกิดขึ้นกับผู้มาปรึกษา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องดีหรือไม่ดีด้วยความเข้าใจ พร้อมทั้งจะช่วยเหลือด้วยความเที่ยงธรรม แต่การเป็นผู้ให้การปรึกษาเราไม่อาจช่วยเหลือให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ในทุกครั้ง เพราะบางทีมีเหตุปัจจัยหรืออุปสรรคอื่นอีกมากมายที่ทำให้ไม่สามารถช่วยเหลือได้ แม้เราจะมีใจที่เต็มเปี่ยมอยากช่วย แต่ผู้ให้การปรึกษาต้องทำความเข้าใจตามจริงและรักษาสัจของตนให้เป็นกุศลอย่างต่อเนื่อง

ครูแนะแนววิถีพุทธผู้ปลูกเร้าอิทธิบาท

หลักอิทธิบาท 4 คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญที่ช่วยให้การทำงานต่าง ๆ ประสบความสำเร็จ (ธนสุวรรณ ยิงยง, 2566) หลักอิทธิบาททั้ง 4 ทำงานประสานกัน ถ้าขาดอย่างใดอย่างหนึ่ง ความสำเร็จก็จะลดลง หรืออาจไม่ประสบความสำเร็จเลย ดังนั้น การพัฒนาตนเองให้มีคุณสมบัติทั้ง 4 อย่างครบถ้วน จึงเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิตและการทำงานให้ประสบความสำเร็จ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2545) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของอิทธิบาท 4 ไว้ดังนี้

1. **ฉันทะ** แปลว่า ความพอใจ ได้แก่ ความมีใจรักใคร่สิ่งที่ทำและพอใจใฝ่รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้น ๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุ พุดง่าย ๆ ว่ารักงานและรักจุดหมายของงาน พุดให้ลึกลงไปทางธรรมว่า ความรักความใฝ่ใจปรารถนา ต่อภาวะดีงามเต็มเปี่ยม สมบูรณ์ของสิ่งนั้น ๆ ของงานนั้น อยากทำให้สำเร็จผลตามจุดหมายที่ดีงามนั้น เมื่อเห็นสิ่งนั้นหรืองานนั้นกำลังเดินทางไปสู่จุดหมาย ก็เกิดปิติเป็นความเอิบอิ่มใจ ครั้นสิ่งหรืองานที่ทำนั้นบรรลุจุดหมาย ก็รับสมานัสเป็นความฉ่ำชื่นใจที่พร้อมด้วยความรู้สึกโปร่งโล่งผ่องใสเบิกบานแผ่ออกไปเป็นอิสระไร้ขอบเขต ถ้าสามารถปลูกเร้าฉันทะให้เกิดอย่างแรงกล้า เกิดความรักในคุณค่าความดีงามความสมบูรณ์ของสิ่งนั้นหรือจุดหมายนั้นอย่างเต็มที่แล้ว คนก็จะทุ่มเทชีวิตและจิตใจอุทิศให้แก่สิ่งนั้น

เมื่อรักแท้ก็มอบใจให้ อาจถึงขนาดยอมสละชีวิตเพื่อสิ่งนั้นได้ เมื่อมีฉันทะนำแล้วก็ต้องการทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุด ให้สำเร็จผลอย่างดีที่สุดของสิ่งนั้นของงานนั้น ไม่หวั่นพะวงกับสิ่งล่อเร้าหรือผลตอบแทนทั้งหลาย จิตใจก็มุ่งมั่นแน่วแน่มั่นคงในการดำเนินสู่จุดหมาย เดินเรียบสม่ำเสมอ ไม่ชานไม่ส่าย ฉันทะสมาธิจึง เกิดขึ้นโดยนัยนี้และพร้อมกับปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์ก็ย่อมเกิดควบคู่มาด้วย

2. **วิริยะ** แปลว่า ความอาหาญ แกล้วกล้า บากบั่น ก้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อ ไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง

ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขาแล้วได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะลุล่วงได้ยากนัก มีอุปสรรคมาก หรืออาจใช้เวลาเท่านั้นปีเท่านั้นเดือนเขาก็ทอดถอย กลับเห็นเป็นสิ่งที่ท้าทายที่เขาจะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จ คนที่มีความเพียร เท่ากับมีแรงหนุนเวลาทำงานหรือปฏิบัติธรรมก็ตาม จิตใจจะแน่วแน่มั่นคง พุ่งตรงต่อจุดหมาย สมาธิก็เกิดขึ้นได้เรียกว่าเป็นวิริยสมาธิ พร้อมทั้งมีปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์ เข้าประกอบคู่ไปด้วยกัน

3. **จิตตะ** แปลว่า ความคิดจดจ่อ หรือเอาใจฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน จดจ่อเฝ้าคิดเรื่องนั้นใจอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อยไม่ห่างไปไหน ถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง คนผู้นั้นจะไม่สนใจไม่รับรู้เรื่องอื่น ๆ ใครพูดอะไรเรื่องอื่น ๆ ไม่สนใจ เรื่องงานนั้นจะสนใจเป็นพิเศษทันที บางทีจัดทำเรื่องนั้นงานนั้น ชลุกง่วนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืนไม่เอาใจใส่ร่างกายการแต่งเนื้อแต่งตัว อะไรเกิดขึ้นก็ไม่สนใจ เรื่องอื่นเกิดขึ้นใกล้ ๆ บางทีก็ไม่รู้ ทำงานลืมนวันลืมนคืน ลืมกินลืมนอน ความมีใจฝักใฝ่เช่นนี้ ย่อมนำไปสู่สมาธิเกิดขึ้น จิตจะแน่วแน่มั่นคงสนิทในกิจที่ทำ มีกำลังมากเฉพาะสำหรับกิจนั้น เรียกว่าเป็นจิตตสมาธิ พร้อมกันนั้นก็เกิดปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์ไปด้วย

4. **วิมังสา** แปลว่า ความสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อน เกินเลยบกพร่องหรือขัดข้องเป็นต้น ในกิจที่ทำให้รู้จักทดลองและคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุง ข้อนี้เป็นการใช้ปัญญาชักนำสมาธิ ซึ่งจะเห็นได้ไม่ยากมีวิมังสาเป็นพวกชอบคิดค้นหาเหตุผล ชอบสอบสวนทดลอง เมื่อทำอะไรก็คิดพิจารณาเช่นคิดว่าผลนี้เกิดจากสาเหตุอะไร ทำไมจึงเป็นอย่างนี้ ผลคราวนี้เกิดจากปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบเหล่านี้เท่านั้น ลองเปลี่ยนองค์ประกอบนั้นแล้วไม่เกิดผลอย่างที่คาดหมาย เป็นเพราะอะไรจุดไหน ฯลฯ เป็นเหตุให้จิตแน่วแน่มั่นคงดังไปกับเรื่องที่พิจารณา ไม่ฟุ้งซ่านไม่วอกแวกและมีกำลัง วิมังสาสมาธิ ซึ่งจะมีปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์เกิดมาด้วย เช่นเดียวกับสมาธิข้ออื่น

ลักษณะเด่นของครูแนะแนววิถีพุทธ

การแนะแนวที่ผสมผสานหลักธรรมทางพุทธศาสนาเข้ากับกระบวนการแนะแนวทำให้เกิดวิธีการที่แตกต่างและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะสังคมไทยเป็นสังคมของพุทธศาสนิกชน ทำให้เกิดความสอดคล้องกลมกลืนในเรื่องความเชื่อและวัฒนธรรมสอดคล้องกับหนังสือพุทธจิตวิทยากับสังคมและวัฒนธรรม ดังนี้

1. ครูแนะแนววิถีพุทธไม่เพียงแต่ให้ความสำคัญกับด้านวิชาการและการเลือกอาชีพ (วิชชดา ฐิติโชติรัตน และคณะ, 2559) มองร่างกายและจิตใจกลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกัน ทุกสรรพสิ่งล้วนเชื่อมโยง ความสุข ความทุกข์ของมนุษย์อยู่ในตาข่ายที่สัมพันธ์กันของกาย ใจและจิตวิญญาณ ดังนั้นการพัฒนาจิตใจ อารมณ์และคุณธรรมของผู้เรียน

อย่างสมดุล ทำให้การแนะแนวครอบคลุมมิติต่าง ๆ ของชีวิต ไม่ใช่แค่การเตรียมตัวเข้าสู่โลกการทำงานเท่านั้น

2. ครูแนะแนววิถีพุทธเน้นการสร้างความสัมพันธ์ที่อบอุ่น ไว้วางใจได้และเป็นกันเองกับผู้เรียน โดยใช้หลักเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เป็นพื้นฐาน ทำให้ผู้เรียนรู้สึกปลอดภัย กล้าเปิดเผยปัญหาและรับฟังคำแนะนำได้อย่างเต็มใจ

3. ครูแนะแนววิถีพุทธนำหลักธรรมทางพุทธศาสนา เช่น อริยสัจ 4 ไตรลักษณ์ โยนิโสมนสิการ มรรค 8 ศีล สมาธิ ปัญญา มาประยุกต์ใช้ในการให้การปรึกษา ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจปัญหา ค้นหาทางออกและพัฒนาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการฝึกสติและสมาธิ ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนมีจิตใจสงบ มีสมาธิและสามารถจัดการกับอารมณ์ได้ดีขึ้น

4. ครูแนะแนววิถีพุทธให้ความสำคัญกับการปลูกฝังคุณธรรม เช่น ความเมตตา ความกรุณา ความซื่อสัตย์ ความอดทนและความรับผิดชอบ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีคุณภาพและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ไม่ใช่แค่ประสบความสำเร็จในด้านการงานเท่านั้น

5. ครูแนะแนววิถีพุทธจะช่วยให้ผู้เรียนค้นพบศักยภาพที่ซ่อนอยู่และพัฒนาตนเองให้เต็มที่ โดยไม่ตัดสิน ไม่กดดันและให้กำลังใจอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้เรียนมีความมั่นใจและกล้าที่จะก้าวไปสู่เป้าหมาย การปรับสมดุลของชีวิตและวิถีการดำเนินชีวิต ไม่ใช่เฉพาะการแก้ปัญหา แต่เป็นการปรับความคิดความเชื่อ ความเข้าใจภายในจิตใจ

6. ครูแนะแนววิถีพุทธจะให้คำแนะนำที่เหมาะสมกับแต่ละบุคคล โดยคำนึงถึงความแตกต่างของบุคลิกภาพ ความสามารถและความต้องการ ทำให้การแนะแนวมีความเฉพาะเจาะจงและได้ผลดีอย่างเหมาะสมและลื่นไหลซึ่งกันและกัน ไม่มีใครดีเกินกว่าใคร

7. ครูแนะแนววิถีพุทธจะสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้เรียน โดยการนำเสนอแบบอย่างที่ดี การเล่าเรื่องราวที่สร้างกำลังใจและการให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ ทำให้ผู้เรียนมีความหวังและมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเอง

โดยสรุป ข้อเด่นของครูแนะแนววิถีพุทธอยู่ที่การผสมผสานความรู้ทางจิตวิทยาและหลักธรรมทางพุทธศาสนา ทำให้เกิดวิธีการแนะแนวที่ครอบคลุม มีประสิทธิภาพและช่วยพัฒนาผู้เรียนได้อย่างสมดุล ทั้งด้านสติปัญญา จิตใจและคุณธรรม เพื่อให้ผู้เรียนมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความหมาย

บทสรุป

ครูแนะแนววิถีพุทธกับการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้เรียนสู่การเป็นพลเมืองที่มีสุขภาวะ อยู่บนพื้นฐานความเชื่อในการเตรียมเยาวชนสู่โลกไร้พรมแดน ซึ่งเป็นวิธีการจัดการเรียนรู้โดยแยกองค์ประกอบเป็น 2 ส่วนคือ ผลการ

เรียนรู้ของผู้เรียน และการจัดบริการแนะแนวในศตวรรษที่ 21 สิ่งสำคัญที่มุ่งให้เกิดผลต่อผู้เรียน คือ การเรียนรู้ในสาระรายวิชาหลัก 9 รายวิชา แล้วนำความรู้จากสาระวิชาหลัก และคุณลักษณะ 5 ประการได้แก่ 1) ความตระหนักรู้เกี่ยวกับโลก 2) ความรู้ด้านการเงิน เศรษฐศาสตร์ ธุรกิจและการเป็นผู้ประกอบการ 3) ความรู้ด้านการเป็นพลเมืองที่ดี 4) ความรู้ด้านสุขภาพ และ 5) ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม มาบูรณาการให้เกิดเป็นทักษะ 3 ทักษะ คือ 1) ทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม 2) ทักษะด้านข้อมูลสารสนเทศ และ 3) ทักษะด้านชีวิตและการประกอบอาชีพ ผ่านกระบวนการบริการแนะแนวในโรงเรียน ทั้ง 5 บริการประกอบด้วย 1. บริการรวบรวมข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล 2. บริการสารสนเทศ 3. บริการการปรึกษาเชิงจิตวิทยา 4. บริการจัดวางตัวบุคคล 5. บริการติดตามและประเมินผล โดยครอบคลุมขอบข่ายงานแนะแนว 3 ด้าน คือ การแนะแนว การศึกษา การแนะแนวอาชีพ และการแนะแนวด้านส่วนตัวและสังคม ภายใต้การประสานความร่วมมือกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อป้องกันปัญหา ส่งเสริม พัฒนาและแก้ไข ปัญหาผู้เรียน ทำงานร่วมกับครูที่ปรึกษา/ครูประจำชั้น ผู้บริหาร ผู้ปกครอง รวมทั้ง ผู้ที่เกี่ยวข้องและภาคีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

ลักษณะการจัดบริการแนะแนวในศตวรรษที่ 21 ทั้ง 10 ประการ หล่อหลอมให้ผู้เรียนมีเป้าหมาย มุ่งอนาคต ค้นพบตนเองและตัดสินใจ วางแผนเส้นทางการศึกษา เตรียมตัวและพัฒนาตนเอง มีทักษะในการประกอบอาชีพ มีเป้าหมายต่ออาชีพในอนาคต มีพัฒนาการการเรียนรู้ ความเข้าใจ อารมณ์ สังคม ค่านิยมและเจตคติต่อโลกอาชีพ ภายใต้คุณลักษณะครูแนะแนววิพบุต 3 ประการ คือ **ครูแนะแนววิพบุตในฐานะกัลยาณมิตร** ประกอบด้วย 1. น่ารัก 2. น่าวางใจ 3. น่าเจริญใจ 4. รู้จักพูดหรือพูดเป็น 5. รู้จักฟังหรือฟังเก่ง 6. แกล้งเรื่องเล็กซึ่งได้ 7. ไม่ชักจูงไปในทางที่ผิด **ครูแนะแนวผู้มีพรหมวิหารธรรม** 1. เมตตา มีความรัก ความปรารถนาต่อศิษย์ 2. กรุณา ไม่อยากให้ลูกศิษย์ต้องประสบกับทุกข์ 3. มุทิตา ความเบิกบานยินดีเมื่อเห็นศิษย์ได้ดี 4. อุเบกขา มีใจที่เป็นกลาง มองเรื่องราวต่าง ๆ ตามความเป็นจริง **ครูแนะแนวผู้ปลุกเร้าอิทธิบาท** 1. ฉันทะ มีใจรักใคร่สิ่งที่ทำ 2. วิริยะ มีความเพียร ไม่ย่อถอยต่ออุปสรรค ความยากลำบาก 3. จิตตะ มีใจที่จดจ่อเอาใจใส่ในสิ่งที่ทำ 4. วิมังสา การใคร่ครวญ พิจารณาด้วยปัญญา ด้วยคุณสมบัติดังกล่าว จึงเอื้ออำนวยให้เกิดเป็นกระบวนการของการศึกษา คือ ปัจจัยภายนอก ได้แก่ **กัลยาณมิตร** คู่กับปัจจัยภายใน คือ **โยนิโสณมสิการ** ความคิดที่ลึกซึ้งแยบคาย เมื่อคนรู้จักคิด หรือคิดเป็นแล้ว ก็เกิดปัญญา เป็นลำดับขั้น อธิสัสสิกขา อธิจิตสิกขา อธิปัญญาสิกขา แก้ไขปัญหาถูกต้อง คือ สัมมาทิฏฐิ เป็นจุดเริ่มต้นแหล่งเป็นที่มาของการศึกษา ที่เรียกว่า **ศีล สมาธิ ปัญญา**

รายการอ้างอิง

- กลุ่มพัฒนาระบบการแนะแนว สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวง
ศึกษาธิการ. (2565). *หลักสูตรการพัฒนาครูแนะแนวแกนนำและการ Coaching*.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2553). *หลักสูตรอบรมครูแนะแนว โครงการ
ยกระดับครูทั้งระบบตามแผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิตตินันท์ บุญสิทธิกุล และ วรางคณา โสมะนันท์. (2562). ผลของกิจกรรมแนะแนว
อาชีพตามแนวคิดโยนิโสมนสิการต่อการรู้คิดแห่งตนด้านอาชีพและการตัดสินใจ
ด้านอาชีพของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย. *วารสารมนุษยศาสตร์
สังคมศาสตร์และศิลปกรรม*, 12(3), 263-264.
- ธนสุวรรณ ยิ่งยง. (2566). *ผลของโปรแกรมการส่งเสริมความสุขตามแนวพุทธจิตวิทยา
ของบุคลากรทางการแพทย์แผนไทย (ดัชนีนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต)*.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. พระนครศรีอยุธยา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *ความคิดแหล่งสำคัญของการศึกษา*. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์พุทธธรรม.
- “_____”. (2545). *พุทธศาสนกับการแนะแนว*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พุทธธรรม.
- มณฑิรา จารุเพ็ง. (2559). การแนะแนวแนะเพื่อพัฒนาคุณค่าแห่งตนของวัยรุ่นในศตวรรษ
ที่ 21. *วารสารจิตวิทยา มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต*, 6(2), 67-68.
- เมธาวี อุดมธรรมานภาพ และคณะ. (2566). *แก่นพุทธจิตวิทยาลู่การเรียนรู้เพื่อพัฒนาชีวิต*.
นนทบุรี : สำนักพิมพ์เซน ปรีณัติ.
- วรรณดี แสงประทีปทอง. (2561). แนวทางประเมินผลการเรียนรู้ในศตวรรษที่21. *วารสาร
วิจัยและประเมินอุบลราชธานี*, 7(1), 2-3.
- วันัญญา แก้วแก้วปาน. (2565). การศึกษาการจัดบริการแนะแนวเพื่อพัฒนาผู้เรียนใน
ศตวรรษที่ 21. *วารสารศึกษาศาสตร์*, 33(1), 122.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2565). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวล
ธรรม (พิมพ์ครั้งที่39)*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผลิธัมม.
- สายหยุด มีฤทธิ์, พระสมุห์โชคดี วชิรปัญโญ, วิชชุดา ฐิติโชติรัตน และ พรทิพย์ วรรณวิโรจน์.
(2567). การพัฒนากระบวนการและการสร้างเครือข่ายการแนะแนววิถีพุทธ
สำหรับบุคลากรทางการศึกษาในสังคมไทย. *วารสารพุทธจิตวิทยา*, 9(3), 389.

- สายันต์ ชันชนิยม. (2567). *โปรแกรมการฝึกการคิดแบบโยนิโสมนสิการเพื่อพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมและการแก้ปัญหาของผู้ต้องขังหญิง* (ดุขนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระนครศรีอยุธยา.
- โสริช โพธิแก้ว. (2565). การสังเคราะห์หลักอริยสัจ 4 สู่กระบวนการปรึกษาเชิงจิตวิทยาจิตรักษาเพื่อการพัฒนา รักษาและเยียวยาชีวิตจิตใจ : แนวคิด แนวทางและประสบการณ์. สมุทรสาคร : มปท.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ. (2559). การแนะนำแบบมุ่งอนาคต. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2555). *แนวการจัดกิจกรรมแนะนำตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2555*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานเลขาธิการการศึกษา. (2552). *ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง พ.ศ 2552-2561* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- อุรปริย เกิดในมงคล. (2557). การศึกษาและพัฒนารูปแบบการให้คำปรึกษาเพื่อเสริมสร้างความหวังทางการศึกษาของนักเรียนวัยรุ่น (ดุขนิพนธ์การศึกษาดุขนิพนธ์บัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพฯ.
- เอลวิน ธารไพศาลสมุทร. (2566). *การศึกษาและการเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ในโลกดิจิทัลของนักเรียนวัยรุ่นโดยการจัดการเรียนรู้กิจกรรมแนะนำแบบผสมผสาน* (ดุขนิพนธ์การศึกษาดุขนิพนธ์บัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพฯ.
- Panich W. (2012). *The way for students' learning* (3rd Edition). Bangkok: SodsriSs Foundation.